

BOJ ZA KINU

Opaska uredništva: Prilike na dalekom Istoku sve se više zaoštruju i vrlo značajno polariziraju oko polova, kojima je ime: Rusija — Japan! Ta je konstelacija bez sumnje jedan od vrlo važnih faktora svjetske politike, pa i svjetskoga mira. Kolikogod nam se istočna Azija i činila dalekom, toliko je i preblizu Evropi, kad se radi o ratu ili o miru.

Novo nastalom državom Mandžurijom sastaju se japanski interesi s ruskim na novim golemim međama, i kraj klimavih prilika dalekoga Istoka lako mogu ti interesi međusobnim trenjem poroditi veliki požar. Opasnost je to veća, što se u pozadini, na kojoj se rečeni polovi izdižu, opažaju Amerika, Engleska i Francuska, a iznad svega toga diže se poput aveti svjetska gospodarska kriza.

Zanimljivo je, da u Rusiji ratna trublja već pomalo hoće da nadglasa pjesmu o »trećem kraljevstvu« mira i vlade svjetskog proletarijata, a te nove snage, kako se čini, dala je sovjetskim trubljačima Amerika svojim kreditom. Jer lako je razumjeti, da Americi ne može biti svejedno, kakovu moć ima Japan na Istoku. Uostalom nije tomu samo američki kapital kriv. Ako Voršilov pjeva pjesmu »o obrani ugroženih interesa protiv Japana«, i, ako se najednom sjetio, da treba malo sapeti bezbožničku propagandu kod vojništva, jer da ima još mnogo vjerskoga uvjerenja i u vojsci i u prostoga naroda, tad se tu pokazuje u jednu ruku lukava psihologija, koja želi nezadovoljni narod zabaviti nečim devetim, a u drugu hladna proračunatost, kojoj će i vjeri odani Rusi dobro poslužiti kao paša za topove!

Sve to pokazuje, kako je za Evropu važno, da vodi računa o prilikama na dalekom Istoku. Držimo stoga, da ćemo ugoditi čitačima »Života«, ako donesemo nekoliko studija o tom pitanju, što ih je za naš list napisao berlinski stručnjak K. Diederich, kojemu na suradnji i ovdje izričemo priznanje i hvalu.

NA četvrtoj svemirovnoj konferenciji, što se sastala od 21. listopada do 4. studenog 1931. u Šanghaju, podsjetio je kineski izaslanik na riječ Johna Hays: »Tko shvaća probleme dalekoga Istoka, u toga su ključevi za svjetsku budućnost.« Slično je Briand kao predsjednik vijeća u Savezu Naroda označio težinu sukoba u istočnoj Aziji, kad je stao govoriti o »strahovitom, zapletenom problemu, koji će teško biti razmrsiti.« I zaista! Prilike su na dalekom Istoku mnogo zamršenije negoli drugdje, jer se ondje križaju svi mogući interesi, a da ih čovjek potpuno shvati, valja zaći u dublinu duše azijskih naroda. Jer, čini se, da se u istočnoazijskom sporu ne radi samo o politici. Možda se name za vojničkim razračunavanjem sakriva boj stare kulture i moderne civilizacije te na koncu konca boj za prevlast žute rase u Aziji i na čitavom svijetu. Topovska rika po Mandžuriji i šanghajski požar svratiše jaku pažnju svijeta na to novo leglo

nemira, i s uzrujanom zabrinutošću iščekuju narodi daljni razvatak zapletaja, koji su kadri nesamo utjecati na budući svjetski položaj, nego upravo njima odlučiti.

Što se dogodilo?

U istočnoazijskim događajima lako se razabiru dvije etape i dva ratišta, koji se svojom važnošću posve razlikuju: Mandžurija i Šanghaj. Otkako je dne 18. rujna 1931. japanski general Honjo s jakom četom vojnika zauzeo Mukden u Mandžuriji, odonda traje i svakim danom raste »sukob«, jer »rata« nema prema shvaćanju Saveza Naroda zato, što je do vojničkog razračunavanja došlo, a da se nisu držale potrebne formalnosti!

Povod ratnom postupku dalo je umorstvo Nakamure, časnika japanskoga generalnog štaba, koji je s nekoliko drugova, među njima i s jednim Bijelorusom, putovao po Mandžuriji i Mongoliji radi »studija« (t. j. radi uhodarenja). Kinezi požališe to umorstvo, ali Japanci su smatrali kaznu nedovoljnom. Jedva prođe malo vremena s istragom Nakamurinoga slučaja, a oni uđu u Mandžuriju »u obranu svojih posebnih prava i interesa«. Pri tom im je došlo kao naručeno, što javni poredak i mir nije kraj onoga narodnoga šarenila, što nastava mandžurske velegradove, bio siguran, te su razbojnički napadaji bili još češće na dnevnom redu negoli po ostaloj Kini. Ta kažu, da u Kini godišnje više ljudi pogiba od nasilja negoli u Evropi prirodnom smrću! A to je neminovni razlog za Japan, da se pobrine za sigurnost tamošnjih Japanaca!

Ali zar su zbilja osveta umorenoga pukovnika Nakamure, uništenje bandita i čuvanje reda i sigurnosti bili jedinim poticajima za vojničke nastupe po Mandžuriji? Nisu li to prije bili pokusni baloni, kojima je valjalo istražiti, koliko ostale velevlasti imaju posla sa samima sobom te moraju pustiti Japanu slobodne ruke? Bez sumnje! Ta Mandžurija je već i onako bila ponajviše vlasništvom japanskog kapitala, pa je nije trebalo tek vojnički osvajati. Socijalni i gospodarski razlozi upućivali su Japan na nasilni vojnički postupak kao na zadnji izlaz iz škripca, u kojem se nalazio.

Dublji razlozi sukoba.

Glavno pitanje, što pokreće japansku izvanjsku politiku, jest sve to veća prenapućenost.¹ Ista briga tišti doduše cijelu zapadnu obalu Tihoga oceana od Japana do Jave, te je problem napućivanja misao vodilica vanjske politike u tim zemljama, ali ni u jednoj državi nije rodila tako velikim političkim posljedicama.

¹ Por. bogate podatke u knjizi W. R. Crocker, *The Japanese Population Problem*, London 1931.

ma, nigdje dovela do tolikih prevrata i do tako dubokih promjena kao baš u Japanu. Od velikih napučenih država na svijetu on je s popriličci 170 stanovnika na četvorni kilometar najnapučeniji. Ta na površini od 381.000 qkm tiska se okruglo 65 milijuna! A tek uzme li se u obzir obrađena površina zemlje, to se Japan (s 317 stanovnika na qkm) nalazi u državno i politički opasnijem položaju negoli Belgija i Italija, u kojem ga još samo Java i Madura nadmašuje. Japan je već dugo »narod bez mjesta«, te već tri decenija traži za suvišak svojega pučanstva nove životne mogućnosti. S velikom brigom gledaju u Japanu, kako prirast pučanstva iz godine u godinu raste, te je 1930. dosegao 915.000 duša. Nadležna su pomišljala već na razne metode, kako bi mu se doskočilo: na dizanje prehrambene sposobnosti zemlje snažnijim gospodarstvom, na izgrađivanje industrije, na iseljivanje te napokon na proširenje državnog područja.

S jačanjem kulture tla smo brzo na kraju, jer su dvije trećine površine gorovite. Istina, još bi se moglo podići stočarstvo, ali Japanac pokazuje za nj malo smisla, pa će ono stoga jedva podići prehrambenu sposobnost zemlje.

Važnija bi bila izgradnja industrije. Ali kraj svega svojega velikog napretka našla se japanska industrija na neprekoračljivoj međi u jednu ruku stoga, jer nema potrebitih sirovina, a u drugu opet stoga, što je mogućnost prođe u Indiji i Kini, najvažnijim japanskim tržištima, sve to manja.

Otkako se u godinama 1905. - 7. stala grozničavo dizati nova industrijska poduzeća, mogla je japanska industrija hraniti prirast pučanstva bez muke. Tek mali njegov dio, poprečno oko 10.000 godišnje bi se iseljivao. Ali potiskivanje japanske robe s tržišta, što ih je za svjetskoga rata osvojila, primoravala je Japance sve to više, da zadnjih godina mjesto robe izvoze ljude i da potraže zgodna područja za naseljavanje. Najbliža im je Kalifornija. Pa zaista i jest Japancima povoljno podneblje iseljeničku struju odmamilo ponajviše u Kaliforniju, dok nije 1922. novi američki zakon o useljivanju naprosto zabranio Japancima, koji su svojom neumornošću i štedljivošću dotjerali već do lijepog blagostanja, stupiti na kalifornijsko tlo. I Kanada je zakonom onemogućila japansko useljivanje, dok im je Meksiko dopustio dođuše, da se naseljuju, ali u praktičkim slučajevima pravio velikih poteškoća. Od južnih američkih država dolazila bi jedina Brazilija u obzir, ali se Japanci onamo jako malo sele. Tako bacise pogled na Australiju koja je blizu i povoljna podneblja kao i Kalifornija. Pa i političke i gospodarske prilike u tom dijelu svijeta upravo zahtijevaju, da ga zauzme Japan. Ali, tko hoće da postane gospodarom Australije, treba najprije da zavlada cijelim Tihim Oceanom. Osim toga se Australija bar zasad brani od japanske useljeničke poplave baš kao i Kalifornija i Kanada. No zato se Japanci spremaju, da taj otpor slome, jer, da se poslužimo jednom izjavom Čenovom: »Zadnji cilj Japana jest gospodarstvo

nad Tihim oceanom i provala u Australiju.« Manevar protiv Kine samo je preludijem za to.

Da mogne zadati odlučni udarac, mora se Japan neobično dobro spremiti gospodarski. Stoga mu treba plodnoga tla, koje će mu osigurati opskrbu i u slučaju opsade, a osim toga svih onih sirovina, bez kojih nije moguće izdržati rata. A jednoga i drugoga nalazi tek izvan vlastitih međa u blizoj Mandžuriji.

Japanska nevolja i mandžursko bogatstvo.

Da razumijemo, zašto je Japan zadnjih mjeseci vojnički zauzeo Mandžuriju i pronio ratnu zublju sve do Sanghaja, valja da si predočimo i razvitak Japana u industrijsku zemlju. Nažalost nemamo pri ruci službenih podataka o poslijeratnom različitom dizanju proizvodnje. Stoga smo upućeni tek na procjenjivanje. Samo u godinama 1914. - 1925. proizvodi Japan dvostruko pamuka, trostruko proizvodi i troši čelika, peterostruko proizvodi strojeva, a sedmerostruko troši vune. Naprotiv uglja su mogli iskopati u Japanu tek za trećinu, a željezne rudače tek za polovinu više. Proizvodna brutto - vrijednost japanske industrije bit će iznosila godine 1928. nešto preko 7 milijardi jena. Taj silni napredak industrijske proizvodnje kao neminovna posljedica prenapučenosti, kako smo gore rekli, zavisila je mnogo o prodi japanske robe u tuđini. Japanske procjene navode izvoznu kvotu od 60%, druge procjene samo 40-50%. Ali i ti su brojevi popriliči dvaput tako veliki kao brojevi ostalih vrlo kapitalističkih zemalja. Japanu je uspjelo u godinama 1914.-1929. potrostručiti svoj izvoz! Ali iz takve izvozne kvote odmah slijedi i to, da zapinjane prode u tuđini mora vrlo osjetljivo djelovati na japansko narodno gospodarstvo. Pa to je i pokazala gospodarska kriza od g. 1921., a osobito svjetska gospodarska kriza, koja je zatvorila put širenju japanske prode u tuđini.

Međutim je nevolja japanske industrije ocrтана tek s jedne strane. K tomu naime pridolazi, da je Japan i s obzirom na sirovine tako zavisan od tuđine kao nijedna druga industrijska zemlja. On nema ni dovoljnoga ugljena ni željezne rudače ni ulja. Je li dakle čudo, da je bliza Mandžurija i njeno rudno blago neodoljivom željom japanskoga imperijalizma! Ta drži se, da u Mandžuriji ima smeđeg i kamenog ugljena 40-50 milijardi tona! Osim toga se lako kopa, jer leži sasvim blizu površine, a slojevi su katkada po 10 metara debeli. I jeftin je, jer rad kineskih kulijsa ne stoji gotovo ništa. Sasvim blizu ugljenika, koji leže poglavito kod Mukdena i na Dalai-Noru, nalazi se i željezna rudača. Mandžurija je doduše vrlo površno pretražena, pa ipak već vele, da pretražena nalazišta imaju preko 3 milijarde željezne rude. Kako proizvodnja svake godine raste, (sada se proizvodi oko 250.000 tona), to se bojati, da će Mandžurija kao industrijsko područje postati međunarodnim takmacem. Osim ugljena i željeza

ima u toj najbogatijoj kineskoj pokrajini još i drugih ruda, koje je isto tako vrijedno i važno posjedovati: zlata, srebra, bakra, kositra, olova, magnezita, azbesta, soli, sode i petroleja (ovoga također u okolici Mukdena kod Fašuna). Lako je razumjeti, da se strani, a napose japanski gospodarski krugovi za Mandžuriju posebno zanimaju, jer će se rijetko naći tako povoljna prilika za ulaganje kapitala kao ovdje. Danas »nadzire« Japan oko 90% željeznih rudnika te nastoji, da svoj utjecaj u mandžurskom rudarstvu još poveća dugoročnim zajmovima. Brojke japanskih investicija u Mandžuriji silno se mijenjaju, ali će sve skupa iznositi neko dvije milijarde jena!

Mandžurija je za Japan još puno više. To je i gospodarsko skladište, koje je kadro prehraniti japanske narodne mase. Prirod japanskog tla, koje je oko dvije trećine gorovito, ne može da opskrbi zemlje živežnim namirnicama; tako se godišnje mora uvoziti za neko 200 milijuna jena hrane. Još nam to postaje jasnije, ako držimo na pameti, da na tržište dolazi samo neko 50-60% ratarskih proizvoda, koji su 1928. vrijedili tri i pol milijarde. Ostatak potroše sami ratari, koji čine poprilično polovinu japanskoga življa. (To tumači i slabu kupovnu snagu domaćega tržišta za industrijske proizvode, od kojih oko 60% ide u tuđinu, kako smo gore vidjeli, jer najširi narodni slojevi nisu kadri da kupuju). Prehrana bi već danas bila nerješivim pitanjem, da se većina japanskoga puka ne zadovoljava s tankom hranom od pomiješane riže i ječmene kaše, i da okolno more ne daje obilne ribe. Stoga ima u Japanu i ribarenje, napose ribarske pravice, neposrednu životnu važnost i veliko političko značenje.

Neobično ozbiljna agrarna kriza, od koje Japan trpi, samo je još povećala teškoće s prehranjivanjem i još jače razbudila zanimanje Japana za Mandžuriju, najvažniju žitnicu Kine. Žetva te zemlje, koja je tako velika kao Njemačka i Francuska skupa, podvostručila se zadnjih petnaest godina, premda se neisporedljivo slabije obrađuje. Prirod soje, prosa, pšenice, raži, zobi i riže iznosi oko 22 milijuna tona. Od tih je oko 6 milijuna tona same soje, za koju Mandžurija ima tako reći monopol, jer sama daje 55% svjetske proizvodnje. Soja se odlikuje time, što sadrži neobično mnogo bjelančevine, pa se od davnine sadi u Mandžuriji. Pravu svjetsku važnost stekla je soja tek iznašašćem od g. 1908. Njime je od soje napravilo novu sirovinu, s kojom se mogu najrazličitije stvari proizvesti. Tri četvrtine grašne žetve ide probrano i podijeljeno u stalne vrste (»standardizirano«) u tuđinu.

»Mirno osvajanje.«

Kraj sve svoje plodnosti ne dolazi Mandžurija kao naseobina za japanske iseljenike u obzir. Ona je preopora i neprijatna za Japanca, obikla blagom podneblju, a sa »životnim potrebama« kineskih useljenika nije kadar ni Japanac kraj svih svojih zbilja

malih potreba da se utrkuje. Japanska krilatica o »kolonizaciji« Mandžurije nakon pobjede nad Rusima ubrzo je zanijemila, a japanska seoba u Mandžuriju bila je zaista neznatna. Kad su se Japanci na početku stoljeća počeli življe zanimati za Mandžuriju, imala je ta zemlja jedva milijun stanovnika. Danas ih je već oko 30 milijuna, dakako 99% Kineza, koji se amo doseliše zadnjih trideset godina iz prenapučenih i iz elementarnim nezgodama iskušanih krajeva Kine. Unatoč dvadesetgodišnjih ovlastica nije broj Japanaca u cijeloj Mandžuriji još dopro do 200.000; i ovi su ponajviše trgovci, bankiri, učitelji i činovnici kod južne mandžurske željeznice. Dok je istočna mandžurska željeznica žila kućavica Mandžurije te pripada popola Kini i Rusiji, dotle je južno mandžursko željezničko društvo japansko. Japanci nisu ostali kod samoga prevoženja ljudi i robe, nego su od toga željezničarskoga društva napravili jaku gospodarsku silu: pripadaju mu ugljenici i metalni rudnici, talionice, tvornice lokomotiva, luke (Dairen!), parobrodarske linije, plinare i elektrane, mlinovi za ulje (od soje!), tvornice stakla, porcelana, šamota, znanstveni laboratoriji i 80 škola svake vrste tako, da je to cijela država u državi!

Na očigled tih činjenica mora se čovjek i nehotice zapitati, da li se Mandžurija uopće još mogla smatrati dijelom Kine. Odgovor na nj može biti: da i ne. Pogled u povijest i prošlost pokazuje, da je Mandžurija zaista bila pod kineskim okriljem. Dok su prije Kinezi gospodovali Mandžurijom, okrenulo se kolo sreće kad je 1644. mandžursko pleme Čing prešlo preko stare međe velikoga zida² i zasjelo na carski prijesto u Peking, koji mu je ostao sve do proglašenja republike (1912). I pučanstvo upućuje na Kinu kao na gospodara Mandžurije. Ali to je pučanstvo već i radi svojega nepojmljivo primitivnog načina života pristupačno obećanjima i stoga mrtvo oruđe u rukama nosilaca vlasti. Međutim službeni nosioci vlasti nisu to uvijek i uistinu. Generalni guverner bio je samo za dekoraciju, da zemaljska uprava dobije nešto modernije lice. Prava je vlast bila u rukama vojničkih guvernera, generala, za kojih je pouzdanost klasičkim primjerom general Ma, branitelj mosta Nonni i kasniji separatista, a ne u rukama civilnih upravitelja.

Uostalom, čini se, da se Japanci vrlo dobro razumiju u separatističko mamljenje. Bilo im je lako naći za takovo mučenje nekarakternih Kineza u Mandžuriji, koji su još premalo srasli s novo izabranom domovinom, pa došli na lijepak obećanjima sjajne karijere u samostalnoj Mandžuriji. Bez mnogoga oklijevanja

² Tako zv. veliki zid je neko 3000 kilometara dugi međašni nasip, najveći branik na svijetu, što ga je podigla dinastija Ming (1368 - 1644) na tadašnjoj sjevernoj međi Kine protiv razbojničkih Mongola. Pendant toj golemoj gradnji jest t. zv. carski prokop, načinjen u 13. vijeku, a spaja Peking s Hoanghoom i Jangsekjangom.

poskidaše stare vladi vjerne činovnike, a na njihovo mjesto metnuše Japancima sklone Kineze, i prije negoli je Mandžurija otkinuta od Kine i proglašena »samostalnom«. Međutim se ispunila žarka želja japanskog imperijalizma: već 18. veljače o. g. proglašena je »nezavisnost« Mandžurije. Japanci su još i sad ostali kod svoje dosadašnje taktike: poriču svaku namjeru aneksije u Kini, premda cio svijet zna, tko je gonio, da se stvori ta nova država, i kako je s njezinom »nezavisnošću«. Službeno je Japan izjavio, da će nezavisnost Mandžurije priznati samo onda, ako njezini političke vođe jasno pokažu, da »ih zaista ne vežu ama baš nikakove obveze«. S tom na oko vrlo nepristranom izjavom mislilo se u Tokiju dakako na stoođstotnu Japanu prijateljsku politiku nove države, koja ima tu osobitost, da nije niti monarhija niti republika. Doživotnom državnom glavom izabran je zadnji car iz mandžurske dinastije Pu-ji. I opet vrlo lijep primjer za to, kako vješto zna Japan šarati: mandžurski dinasta na čelu mandžurske države, u kojoj više nema ni jednoga Mandžuja! I to ima da pokaže, kako je bilo velikodušno provedeno »pravo samoodređenja naroda«! Spoj Mandžurije i susjednih krajeva u jedinstvenu samostalnu državu odgovara japanskim interesima. Zastava nove države ima vrlo simbolički tri narodne boje: crvenu mandžursku, žutu mongolsku i plavu (modru) korejansku. Japan se od nove države sigurno nada, da će osigurati njegova politička i gospodarska prava, i gleda u novom vazalu tvrđu protiv boljševizma, koji postaje sve to većom opasnošću za japansku monarhiju, jer se kod Japanaca sve to više širi demokratski misao.

Mucuhitova oporuka.

Zasad je Japan postigao, što je želio: zapravo je on gospodar Mandžurije. Time je izvršena oporuka Mucuhita, najvećega mikada u novije doba. Mucuhito, za čije se vlade Japan na koncu prošloga stoljeća razvio u modernu državu, zamišljao je veliko svjetsko carstvo, koje bi se upravljalo i nadziralo iz Tokija: cilja njegove ekspanzivne politike bila su: zagospodovati Tihim oceanom stvorivši jaku mornaricu i pomoću jake vojske pripojiti Mandžuriju. Ovaj drugi cilj imao se postići u tri etape, koje nose imena: Formoza, Koreja i Mandžurija. Otok Formoza s otočjem Pešcadores, koje je Japan dobio poslije rata s Kinom g. 1894./95. mirom u Šimonoseki, treba da štiti japanski pomorski položaj s boka od Honghonga (engleski posjed!) i od Manile (američki posjed!). Poluotok Koreju anektirao je Japan poslije rata od g. 1904./05., u kojem je slomio rusku premoć u istočnoj Aziji i protjerao Ruse iz Mandžurije. Rado bi se bio već tada okoristio kineskom nemoći te cijelu Mandžuriju anektirao, ali pritisnut ljubomorom zapadnih velevlasti morale se zadovoljiti s južnom mandžurskom željeznicom, što su je Rusi sagradili, i s koridorom od 15 kilometara s jedne i s druge strane pruge te napokon s

lukom Port-Arturom i Dairen. Koreja je bila samo uporištem, s kojega je valjalo posve modernim načinom prodrijeti u Mandžuriju kapitalom i tehnikom ili je »mirnim načinom osvojiti«. Odonda se gotovo sva japanska pažnja priklonila Mandžuriji.

Tek na ovoj povijesno-gospodarskoj i socijalnoj pozadini ocrtat će nam se jasno i oštro neposredni povodi ratu Japana i Kine, koji datiraju tamo negdje od početaka svjetskoga rata. Međutim i ta stvar zavrijeđuje posebnu i potanju studiju, pa ćemo je obraditi u jednom novom članku.

K. Diederich.